

A szerződési jognyilatkozatok érthetősége és értelmezése, különösen a fogyasztói szerződések körében

A szerződéses tartalmak kialakításában a jognyilatkozatok érthetőségének és értelmezésének meghatározó szerepe van. A szerződéses kommunikáció nyelvezetének érthetősége, tartalmának átláthatósága és világos megfogalmazása alapvető elvárás. A vállalkozás és a fogyasztó kapcsolatában a fogyasztó, mint szakismereti hátrányban lévő gyengébb fél védelme érdekében ezen követelményeket még szigorúbban szükséges betartani. A vállalkozás alapvető – kötelmi jogi és fogyasztóvédelmi jogi – kötelezettsége, hogy mindenkor, így a szerződéskötést megelőzően, a szerződéskötéskor és azt követően is a fogyasztó számára átlátható, világos és érthető megfogalmazással éljen.

A tanulmány célja a szerződéses jognyilatkozatok magánjogi aspektusának vizsgálata, különösen e két fél relációjában, középpontba helyezve az érthetőség és a szerződéses jognyilatkozatok értelmezésének kérdéseit.

I. A SZERZŐDÉSI JOGNYILATKOZAT ÉRTHETŐSÉGE

1. Az érthetetlen és az ellentmondásos jognyilatkozat

A szerződéses jogviszonyok körében az együttműködés kötelezettségéből fakadó, alapvető elvárás, hogy a jogalanyok érthető jognyilatkozatokat tegyenek.^[1] A Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) nem írja elő külön elvárásként az érthetőség követelményét, azonban az érvénytelenség témakörében az érthetetlen és az ellentmondó kikötés a semmisség szankcióját vonja maga után.^[2] Ennek megfelelően a szerződéses kikötéseknek érthetőnek kell lenniük, és tartalmuk nem lehet ellentmondásos. Kikötés alatt a szerződéses jognyilatkozat tartalmát, annak részelemét érthetjük.^[3]

[1] Ptk. 6:62. § (1) bek.

[2] Ptk. 6:107. § (2) bek.

[3] A régi Ptk. terminológiai használatát már korigálta az új Ptk. azzal, hogy ez esetben már nem az "érthetetlen feltétel", hanem az "érthetetlen kikötés" fogalmat használja.

Megjegyezzük, hogy a szerződéses szabadság és a privátautonómia védelme alapján a felek szabadon választják meg a szerződés nyelvezetét és kommunikációs eszköztárát (amennyiben arra egyéb jogszabályi kritérium, vagy valamely harmadik személy bekapcsolódása és a számára is fontos objektív érthetőségi követelmény nem merül fel, pl. valamely közgazgatási szerv). Amennyiben a felek között a kommunikáció világos és érthető, és a tartalmat illetően köztük konszenzus van, akkor a nyilatkozat a felek által neki tulajdonított értelemmel válik a szerződés részévé. A felek relációjában akkor érthető a szerződéses kikötés, ha annak tartalma számukra világos, a hozzá rendelt tartalom mindkettőjük számára ugyanazt fejezi ki, akár a nyelvi eszközöket, a köznyelvi és jogi terminológiát tekintve, akár a digitális kommunikáció nyelvi fordulatairól, jelzéseiről legyen szó: a felek egyértelműen hozzá tudják kapcsolni ugyanazt a tartalmat, mert számukra az érthető, a közérthetőségtől függetlenül.

Kérdés, hogy mikor "nem érthető" egy szerződéses kikötés? Az érthetőség már azt a dilemmát veti fel, amikor a másik fél számára nem kapcsolható a nyilatkozathoz világos értelmezés, számára nem meghatározható, hogy mi lehet a kikötés jelentése, értelme. Ilyen lehet az adott nyelv ismerete is, hiszen amennyiben a szerződő fél számára nem értett nyelven történt a szerződéses kikötés megfogalmazása, akkor az a kikötés semmisségéhez vezet, sőt ez már a lényeges szerződéses elemek tekintetében a létre nem jött szerződés kérdését is felveti.

A szerződéses jognyilatkozatok érthetőségének vizsgálatakor több szempont indokolt együttesen mérlegelni a nyilatkozat megfogalmazása, nyelvtani és jogi szövegezése mellett. Az érthetőség vizsgálatát a szerződés egészében és az adott felek relációjában kell elvégezni. A szerződő fél nem hivatkozhat arra, hogy a kikötés nem volt érthető, amennyiben az számára érthető nyelven, a köznyelvi és a jogi terminológia szempontjából érthető tartalommal bír. Amennyiben viszont a felek a nyilatkozatot eltérően értelmezik, más-más tartalmat tulajdonítanak a kikötésnek, és így annak értelme vitatott köztük, akkor e vitás kérdés rendezésében a Ptk. értelmezési tételei^[4] nyújtanak segítséget. Ez esetben az értelmezési alapelvek segítségével kialakított – nem feltétlen a "valós akarattal" megegyező – tartalommal, a szerződés érvényes lesz.

Ha azonban a szerződéses kikötés érthetetlen, vagy ellentmondó, attól függően, hogy a szerződés mely elemére vonatkozik, a szerződés egészének semmisségéhez vezethet, vagy a részleges érvénytelenségre vonatkozó rendelkezések lesznek irányadóak.^[5] Amennyiben a kikötés érvénytelensége a részleges érvénytelenség szabályainak alkalmazásához vezet, az egész szerződés akkor dől meg, ha feltehető, hogy a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.

[4] Ptk. 6:8§ és 6:86§.

[5] Ptk. 6:114.§.

Láthatóan a részleges érvénytelenség tétele a szerződések megmentését preferálja, hiszen főszabályként csak az érvénytelen kikötés és nem az egész szerződés érvénytelenségéhez vezet. A részleges érvénytelenség alkalmazási körében a felek szerződéskori „feltehető akarata” képezi a vizsgálat tárgyát. Darázs Lénárd érvelése szerint „ha a felek tettek ugyan jognyilatkozatot arra vonatkozóan, hogy mit kívánnak részleges érvénytelenség esetén, de ez esetben ez a jognyilatkozatok nem egyértelmű, ezért az értelmezésre szorul. Ilyen esetben a jognyilatkozatok és a szerződések értelmezésének szabályai alapján kell megállapítani a felek akaratát a Ptk. 6:8. és 6:86. §-a alkalmazásával.”^[6] Darázs Lénárd kiemeli továbbá, hogy ebben az esetben a felek értelmezésre szoruló valós akaratát kutatjuk. „Az értelmezett szerződési akarat persze soha nem a tényleges valós akarat, hanem egy »értelmezett feltehető« akarat, amely a privát autonómia részeként, az értelmezési szabályok alapján rekonstruálható, és amelyet a felek privát autonómia körében megtett jogcselekményei determinálnak.”^[7]

2. A tisztességtelen általános szerződési feltétel generálklauzulája

Az Európai Unió szabályozását követve a Ptk. a fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv^[8] (a továbbiakban: Irányelv) rendelkezéseit implementálta. A Ptk. 6:102. § (1) bekezdése rögzíti a tisztességtelen általános szerződési feltétel megállapításának általános klauzuláját. E szerint tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és a tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg.

E szakasz (2) bekezdése kimondja, hogy a tisztességtelenségi teszt során vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, a kikötött szolgáltatás rendeltetését, továbbá az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát is. Az Irányelv fő célja „a felek között fennálló olyan egyenlőtlenségek kezelése, amelyek oka a szerződési feltételekkel kapcsolatos információk vagy szakértelem belső, illetve tárgyalási lehetőségek terén jelentkező aszimmetria [...] a valódi egyensúly megteremtése a szerződő felek között a tisztességtelen szerződési feltételekből eredő egyenlőtlenségek megszüntetése révén, a fogyasztók hátrányosabb helyzetének ellensúlyozása érdekében”.^[9]

[6] Darázs, 2019, 84.

[7] Darázs, 2019, 84.

[8] A Tanács 93/13/EK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési kikötésekről.

[9] A Bizottság Közleménye a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv értelmezésére és alkalmazására vonatkozó iránymutatásról (2019/C 323/04) (a továbbiakban: Iránymutatás), 1.1.1. pont.

A fentiek korrekciójaként az Irányelv 4. cikk (2) bekezdése értelmében a feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek. A Ptk. 6:102 (3) bekezdése mindezt úgy ültette át, hogy a tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a főszolgáltatást megállapító vagy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési feltételekre, ha azok világosak és érthetőek. Az irányelv és a törvény tehát a szerződés elsődleges tárgya, a főszolgáltatás, valamint a főszolgáltatás/mellékszolgáltatás aránya kérdésében csak akkor teszi lehetővé a tisztességtelenség vizsgálatát, ha az nem felel meg az érthetőség és a világosság követelményének: ha ezen követelményeknek a feltétel megfelel, akkor azt a magánautonómia körébe tartozó kérdésnek tekintve, a tisztességtelenségi teszt alkalmazásának nem enged teret. Ha viszont a vizsgált szerződési kikötés nem felel meg az egyértelműség és az érthetőség elvének, akkor ezen feltételre is alkalmazható a tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó generálklauzula, azaz vizsgálható a feltétel tisztességtelensége.

A Legfelsőbb Bíróság a *2/2012-es Polgári Kollégiumi állásfoglalásában* az egyoldalú szerződésmódosítási jog kapcsán fejtette ki, hogy az „nem a szolgáltatás és ellenszolgáltatás viszonyát érinti, hanem azt kell vizsgálni, hogy az önmagában is többletjogosultságot biztosító egyoldalú hatalmasság kikötése és gyakorlása a jóhízműség és tisztesség követelményeit alapul véve milyen mértékben és milyen feltételek között indokolt vagy indokolatlan. A Ptk. kizáró rendelkezése ennek megfelelően nem alkalmazható a fogyasztónak nyújtandó szolgáltatás díjai módosításának mechanizmusára vonatkozó valamely kikötésre.”^[10]

Az Európai Unió Bírósága a Kásler-ügyben hozott határozatában^[11] állapította meg, hogy annak megítéléséhez, hogy egy feltétel „a „szerződés elsődleges tárgyának” fogalma alá tartozik-e, mérlegelni kell a szerződés természetét, általános rendszerét és kikötéseit, valamint jogi és ténybeli összefüggéseit.”^[12] Hivatkozott ügyben a fogyasztóra hártott árfolyamváltás kockázatát tartalmazó kikötés nem tekinthető „díjnak”, a hitelező által nyújtott szolgáltatás ellenszolgáltatásának, és ezért alkalmazhatóak rá a tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések.

Amennyiben az Irányelv 4. cikk (2) és a Ptk. 6:102 (3) bekezdésének hatálya alá tartozó szerződési feltétel megfogalmazása nem világos és érthető, nem átlátható, akkor a feltétel tisztességtelenségi tesztjét továbbra is el kell végezni. Ugyanakkor a tisztességtelen jelleg értékelésében az átláthatóság hiánya nem

[10] 2/2012 PK 4. pontja; lásd ehhez az Európai Unió Bíróságának az Invitel-ügyben 2012. április 26-án hozott ítéletét.

[11] Az Európai Unió Bíróságának 2014. április 30-án a C-26/13. sz. Kásler-ügyben hozott ítélete.

[12] A Kásler-ügyben hozott ítélet 50. és 51. pontja. Lásd ehhez az Iránymutatás 3.2.1 pontját.

elengedhetetlen elem, azaz kiegyensúlyozatlan tartalmukból adódóan a tökéletesen átlátható szerződési feltételek is tisztességtelen jellegűnek minősülhetnek.^[13]

3. Tisztességtelen szerződési feltétel a fogyasztói szerződésekben – az átláthatóság követelménye

Az Irányelv preambuluma kiemeli, hogy a szerződéseket egyszerű, érthető nyelven kell megfogalmazni. Az Irányelv 5. cikke szerint az olyan szerződések esetében, amelyekben a fogyasztónak ajánlott valamennyi feltétel vagy a feltételek némelyike írásban szerepel, a feltételeknek világosnak és érthetőnek kell lenniük. A Ptk. 6:103.§ (2) bekezdése értelmében a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződésben az általános szerződési feltétel vagy a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelen voltát önmagában az is megalapozza, ha a feltétel nem egyértelmű. E szakasz (3) bekezdése szerint a kikötés semmis, de relatív semmiség merül fel, hiszen erre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni.

E transzparenca-követelménynek nem csak az általános szerződési feltételnek, hanem minden előre meg nem határozott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételnek meg kell felelnie. A *fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 2/2011. PK vélemény* a kettő közötti különbségről kifejti, hogy a lényegi különbség az, hogy az általános szerződési feltétel esetében az egyik fél a szerződési feltételt több szerződés megkötése céljából határozza meg, míg az egyoldalúan, előre meghatározott szerződési feltétel esetében nincs ilyen cél. Ha a felek között olyan fogyasztói szerződés jött létre, amely egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott szerződési feltételt tartalmaz, vélelem szól amellett, hogy azt egyedileg meg tárgyalták meg. Ezt megdönteni a fogyasztóval szerződő fél csak úgy tudja, ha minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a vele szerződő fél részére ténylegesen fennállt a szerződési feltétel tartalmi befolyásolásának a lehetősége. Ha a fogyasztóval szerződő fél bizonyítja, hogy a fogyasztó e lehetőséggel nem élve fogadta el a feltételt, akkor az már egyedileg megtárgyaltnak minősül. Nem elegendő a vélelem megdöntéséhez, ha a rendelkezésre álló bizonyítékok csak azt igazolják, hogy a fogyasztó a szerződést, illetve az annak részét képező feltételeket csupán azok tartalmát megismerve fogadta el.^[14]

A Legfelsőbb Bíróság a *fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről szóló 2/2012-es Polgári Kollégiumi véleményében* az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés kapcsán az

[13] Iránymutatás, 3.4.6. pont.

[14] 2/2011. (XII.12.) PK vélemény a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről 2. pontja.

egyértelmű és érthető megfogalmazással összefüggésben megállapította, hogy a pénzügyi kötelmekben az átlagfogyasztó által nem feltétlenül ismert szakkifejezések használata, matematikai formulák alkalmazása elkerülhetetlen, és azok használata önmagában nem tisztességtelen. Az általános szerződési feltételeknek azonban a fogyasztó számára áttekinthető szerkezetben kell megjelenniük. Ha a szerkezet követhetetlen, szükségtelenül bonyolult, a szerződési feltétel az egyértelmű és érthető megfogalmazás követelményébe ütközik. Az ügylet sajátosságai által indokolt szakmaiságon kívül a kikötést az átlagfogyasztó számára közérthető stílusban és olvasható formátumban kell megszövegezni. De önmagában is tisztességtelen a szerződési feltétel, ha az egyértelmű, világos és érthető szerkesztés és megszövegezés hiánya miatt a fogyasztónak nem volt tényleges lehetősége a kikötés alapos megismerésére a szerződés megkötése előtt. A vélemény 6. pontjában mindezzel összefüggésben felsorolt elvei: az egyértelmű és érthető megfogalmazás, a tételes megfogalmazás, az objektivitás, a ténylegesség és arányosság, az átláthatóság, a felmondhatóság és a szimmetria elve.^[15]

Mindemellett azonban a 2/2012-es PK vélemény a szerződéses kapcsolatból eredő, fogyasztót terhelő általános elvárásokra, kötelezettségekre is felhívta a figyelmet. A fogyasztónak a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, az együttműködési kötelezettségének megfelelően úgy kell eljárnia, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. Ezért elvárható, hogy a rendszerint nagy összegű és hosszabb távra szóló ügylet jellegéhez, nagyságrendjéhez, a vállalt kockázat mértékéhez igazodóan a fogyasztó tájékozódjon a szerződés megkötése előtt. A szerződési feltételeket tartalmazó okiratot át kell tanulmányoznia, és ha az egyes rendelkezéseit nem érti, akkor megfelelő magyarázatot igényelhet, határidőt kérhet a szerződés áttanulmányozásához, és adott esetben igénybe veheti jogban jártas szakember közreműködését is.^[16]

Ezt erősítette meg a Kúria a *devizaalapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdésekről szóló 6/2013. Polgári jogegységi határozata* is, amely szerint a kölcsönvevőtől minimálisan elvárható, hogy a szerződést alaposan áttanulmányozza, és szükség esetén az egyes, általa nem érthető rendelkezésekről tájékoztatást kérjen. Ennek elmulasztása a Ptk. 4. § (4) bekezdése alapján a kölcsönvevő terhére esik.^[17] Az átláthatóság dilemmájának kérdésében a jogegységi tanács a döntését az Európai Unió Bíróságának a Kásler-ügyben^[18] előzetes döntéshozatali eljárásban hozott határozatától tette függővé. A döntéshozatali eljárásban feltett, témánkhoz kapcsolódó kérdés lényege: az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződési feltétel mikor felel meg az átláthatóság követelményeinek?

[15] 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről. 6. pont.

[16] 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény; lásd még ehhez: BDT2013. 2889 sz. Szegedi Ítéletábra Pf. 20.486/2012/3. szerződés érvénytelenségének megállapítása.

[17] A devizaalapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdésekről szóló 6/2013. Polgári jogegységi határozat. III. 1 pont.

[18] Európai Bíróság a 2014. április 30-án a C-26/13. sz. Kásler-ügyben hozott ítéletében.

- Csak akkor, ha az adós fogyasztó maga is ki tudja számolni, hogy a kamat, a költség és a díj milyen arányú emelését tették lehetővé az időközben bekövetkezett változások,
- avagy elégséges, ha maga az oklista átlátható és az egyoldalú szerződésmódosítások körében vizsgálható, hogy a módosításra a ténylegesség, az arányosság és szimmetria elvének betartásával került-e sor?^[19]

Az Európai Unió Bírósága válaszában kihangsúlyozta, hogy a világosság és az érthetőség követelménye szerint a feltételnek nem kizárólag nyelvtani szempontból kell érthetőnek lennie, hanem a szerződésnek átlátható jelleggel fel kell tüntetnie az érintett feltételben meghatározott külföldi pénznem átváltási mechanizmusának konkrét működését, valamint az e mechanizmus és a kölcsön folyósítására vonatkozó többi feltételben előírt mechanizmus közötti viszonyt. Mindezt úgy, hogy a fogyasztónak módjában álljon egyértelmű és érthető szempontok alapján értékelni a számára ebből eredő gazdasági következményeket.^[20]

Az Irányelv 5. cikke alapján a Bíróság kihangsúlyozta, hogy a fogyasztó számára alapvető jelentőséggel bír az, hogy a szerződéskötést megelőzően a szerződési feltételek és a szerződéskötés következményeit megismerhesse, mivel ezen ismeret alapján dönti el, hogy az egyoldalúan előzetesen meghatározott feltételeket elfogadva szerződéses kapcsolatra lép-e a vállalkozással.^[21] A döntés értelmében a szerződési feltételek átláthatóságának az Irányelvben foglalt követelményét kiterjesztően kell értelmezni, azaz egy tágabb transzparencia követelmény alapján,^[22] mivel az nem korlátozható csak az alaki és a nyelvtani érthetőségre.^[23]

Fentiek alapján a Kúria a 6/2013. Polgári jogegységi határozatában függőben hagyott kérdés lezárásaként a 2/2014. *PJE határozatában*^[24] megállapította, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződéses rendelkezés tisztességtelen, ha nem felel meg a 2/2012. PK véleményben felsorolt elveknek. Ezen elvek alapján az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét szabályozó szerződéses rendelkezések akkor nem tisztességtelenek, ha azok a fogyasztó számára világosan és érthetően megfogalmazzák, hogy a hivatkozott PK. véleménynek megfelelő oklistában megjelölt körülmények változásai milyen módon és mértékben hatnak ki a fogyasztó fizetési kötelezettségére, és lehetővé teszik annak ellenőrizhetőségét, hogy az egyoldalú szerződésmódosításra a szerződéses rendelkezések betartásával, az arányosság, a ténylegesség és a szimmetria elvének érvényre juttatása mellett került-e sor.^[25] A határozat szerint a deviza

[19] 6/2013. Polgári jogegységi határozat 7. pont.

[20] A Kásler-ügyben hozott ítélet 75. pontja.

[21] A Kásler-ügyben hozott ítélet 70. pontja.

[22] Lásd ehhez: Fazekas, 2016, 90.

[23] A Kásler-ügyben hozott ítélet 71-72. pontjai; ld. még ehhez pl. C186/16. sz. a Van Hove-ügyben 2017. szeptember 2-án hozott ítéletet; a C-92/11 - RWE Vertrieb-ügyben 2013. március 21-én hozott ítéletet.

[24] Lásd ehhez: Fazekas, 2016, 90-91.

[25] 2/2014. Polgári jogegységi határozat 2. pontja.

alapú fogyasztói kölcsönszerződés azon rendelkezése, amely szerint az árfolyamkockázatot korlátozás nélkül a fogyasztó viseli, a főszoolgáltatás körébe tartozó szerződéses rendelkezés, amelynek a tisztességtelensége főszabályként nem vizsgálható. A Kúria hozzáfűzte továbbá, hogy: „E rendelkezés tisztességtelensége csak akkor vizsgálható és állapítható meg, ha az általánosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó [...] számára annak tartalma a szerződéskötéskor – figyelemmel a szerződés szövegére, valamint a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatásra is – nem volt világos, nem volt érthető. Ha a pénzügyi intézménytől kapott nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli, a szerződésnek az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezése tisztességtelen, aminek következtében a szerződés részlegesen vagy teljesen érvénytelen.”^[26]

A 2014. évi XXXVIII. törvény^[27] a Kúria 2/2014. számú PJE határozatából származó egyes követelmények érvényre juttatására, valamint a további intézkedések előkészítése érdekében rögzítette, hogy „az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződés vonatkozásában vélelmezni kell, hogy tisztességtelen az annak részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjmelelést lehetővé tevő szerződéses kikötés, ha nem felel meg az alábbi követelményeknek:

a) az egyértelmű és érthető megfogalmazás elvének: annak tartalma a fogyasztó számára nem világos, nem érthető;

b) a tételes meghatározás elvének: az egyoldalú szerződésmódosítás feltételei nem tételesen meghatározottak, vagyis az ok-lista hiányzik, vagy van ok-lista, de az csak példálózó jellegű felsorolást tartalmaz;

c) az objektivitás elvének: az egyoldalú módosítás feltételei nem objektív jellegűek, vagyis a fogyasztóval szerződő félnek módja van a feltétel bekövetkeztét előidézni, abban közrehatni, a módosításra okot adó változás mértékét befolyásolni;

d) a ténylegesség és arányosság elvének: az ok-listában meghatározott körülmények ténylegesen nem, vagy nem a körülmények változásának mértékében hatnak a kamatra, költségre illetve díjra;

e) az átláthatóság elvének: a fogyasztó nem láthatta előre, hogy milyen feltételek teljesülése esetén és milyen mértékben kerülhet sor további terhek rá történő áthárítására;

f) a felmondhatóság elvének: a szerződésmódosítás bekövetkezése esetére nem biztosítja a fogyasztó számára a felmondás jogát vagy

g) a szimmetria elvének: kizárja, hogy a fogyasztó javára bekövetkező feltételváltozás hatása a fogyasztó javára érvényesítésre kerüljön.”^[28]

Mindezen elvek – magukban foglalva az egyértelműség, az érthetőség, valamint az átláthatóság elvét is – gyakorlatilag a tisztességes kikötés mérlegelési

[26] 2/2014. Polgári jogegységi határozat 1 pontja.

[27] 2014. évi XXXVIII. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről.

[28] 2014. évi XXXVIII. törvény 4. § (1) bek.

tesztjeként foghatók fel. A törvény indokolása kifejti, hogy a fogyasztói hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződésekben foglalt egyes szerződéses rendelkezések tisztességtelenségéről hozott iránymutató döntés valójában a Ptk.-ban foglalt tisztességtelenség fogalmára vonatkozó jogértelmezés. Annak érdekében, hogy ezek az elvek közvetlenül is érvényre jussanak, a törvény jogszabályi szintre emelte a Kúria jogegységi határozatában rögzített elveket.^[29]

Az Európai Bizottság 2019-es Iránymutatása a bírói gyakorlat jogértelmezési tapasztalatát is figyelembe véve a világos és érthető, az átlátható követelmények kapcsán kifejtette, hogy azok megítélésénél az alábbi tényezők bírnak relevanciával:

- Hozzáférhetőség: a fogyasztónak volt-e lehetősége a szerződéskötés előtt megismerni a szerződési feltételt (hozzáfért-e, biztosították-e számára az elolvasás lehetőségét, hozzáfért-e a feltételben hivatkozott melléklethez és egyéb dokumentumokhoz stb.).

- Érthetőség: a megfogalmazás egyértelműségének, az alkalmazott terminológia sajátosságának fényében és az egyéb szerződési feltételekkel összefüggésben a feltétel érthető-e. (Ez esetben fontos a megcélzott fogyasztói kör, és az, hogy ők ismerik-e az adott nyelvezetet.)

- Megjelenítés: a szerződési feltételek megjelenítése, bemutatásának módja érthető, megismerhető (pl. a vizuális bemutatás érthetősége, beleértve a betűméretet).

- Szerződés felépítése: a szerződés egésze logikusan van-e felépítve, a fontos kikötések megfelelően ki vannak-e hangsúlyozva, nincsenek-e elrejtve az egyéb rendelkezések közé, a feltételek észszerű elhelyezésben és összefüggésben szerepelnek-e, ott, ahol jelenlétükre számítani lehet (pl. egyéb kapcsolódó szerződési feltételekkel együtt).^[30]

Az érthetőségnek az alakai és nyelvtani érthetőségen felül megadott kiterjesztő értelmezése egyfajta „gyakorlati átláthatósági követelményt” támaszt. A kialakult bírói gyakorlatot is figyelembe véve a Bizottság 2019-es Iránymutatása mindezt úgy összegzi, hogy az átláthatóság tág értelmében a fogyasztóknak képesnek kell lenniük a szerződési feltétel vagy a szerződés gazdasági következményeinek értékelésére. Az Iránymutatás kihangsúlyozta továbbá, hogy az átláthatósági követelmények alapvetően azokban a szabályokban vannak megfogalmazva, amelyek előírják, hogy a szerződési feltételeknek egyrészt világosnak és érthetőnek kell lenniük, másrészt abból a követelményből erednek, hogy a fogyasztó számára valódi lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a szerződés megkötése előtt megismerhesse az összes feltételt.^[31]

[29] A 2014. évi XXXVIII. törvény hivatalos indokolása.

[30] Iránymutatás 3.3.1. pontja.

[31] Iránymutatás 3.1.1 pontja.

II. A SZERZŐDÉSI JOGNYILATKOZAT ÉRTELMEZÉSE

1. Általános értelmezési tétel

A szerződéses kikötés vizsgálata a felek közötti vita felmerülése esetében felveti annak értelmezési dilemmáját. A Ptk. a magánjogi viszonyok esetében megadja az értelmezéshez szükséges zsinórmértéket a vitás helyzetek tisztázására, amennyiben vita van a felek között a szerződéses nyilatkozatok értelmét illetően. A Ptk. 6:8. § (1) bekezdése szerint a címzett jognyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a címzettnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett. A jognyilatkozat értelmezési tesztjének elemei a következők:

- címzett értelmezése
- tekintettel a nyilatkozó feltehető akaratára
- tekintettel az eset körülményeire
- a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint.

Ezen elv a nyilatkozási és az akarat elv kombinációja a nyilatkozási elv dominanciájával. Meghatározó a piaci szemlélet és a nyilatkozat címzettjének védendő érdeke egyaránt, hiszen a nyilatkozatnak adott értelmet az ő feltételezett értelmezése adja meg. A szerződéses nyilatkozat értelmének kialakításakor azonban figyelemmel kell lenni a nyilatkozó fél "feltehető akaratára", ami nem egyezik meg a "valós akaratával", mivel az az értelmezési elv alapján generált objektív tartalom lesz. Az eset körülményeinek figyelembevétele tovább árnyalja a nyilatkozat kialakított értelmét: akár tovább közelíthetik a feltehető akaratot és az értelmezett nyilatkozatot. Az értelmezés során az objektív közérthetőségi mérce is irányadó, tekintve, hogy a szavak általánosan elfogadott jelentése alapján kell mérlegelni. A jognyilatkozatokat ugyanakkor nem tisztán a közérthetőség tesztjének kell alávetni, de a közérthetőségi elem – ez utóbbi kitételrel – maga is megjelenik.

2. A szerződési jognyilatkozat értelmezése

A szerződéses jognyilatkozatokra a Ptk. 6:86. § (1) bekezdése a fenti, címzett jognyilatkozatra vonatkozó tételt kiegészíti azzal, hogy az egyes szerződési feltételeket és nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni. Ez esetben a felek szerződéskötés során megtett összes kikötésének vizsgálatával együttesen, egymással összhangban kell megtalálni a vitatott nyilatkozat értelmét. Ekkor szempont lehet például a szerződés célja, típusa, visszterhessége vagy ingyenessége, a szolgáltatások és ellenszolgáltatások jellege, rendeltetése.^[32]

[32] Wellman, 2014.

A szerződéses tartalom értelmezése szempontjából annak vitatott értelme, többértelműsége esetén tehát a szerződéses kikötésnek alapvetően objektív szemléletű a vizsgálata. Többértelműség esetén nem az képezi a vizsgálat tárgyát, hogy melyik fél által feltételezett értelmezése a helyes, hanem az értelmezési teszt eredményeként kialakított eredmény lesz a szerződés tartalma.

Az objektív értelmezés miatt is különösen fontos, hogy a felek objektíve is érthető kommunikációt alkalmazzanak, adott esetben bízva a szerződés külső segítséggel való rekonstruálásában. Ellenkező esetben az érthetetlen kikötés mindenképp a kikötés vagy az egész szerződés semmisségét vonja maga után.

3. Az Általános Szerződési Feltételek és más előre meg nem tárgyalt feltételek értelmezése

Mivel a felek a szerződés tartalmát előre nem tárgyalják meg, hanem az egyik fél akaratát lefedő tartalom válik a kétoldalú kapcsolat elemévé, az ÁSZF esetében hiányzik a klasszikus szerződéses kétoldalú alkufolyamat. Éppen ezért különösen fontos, hogy az minden lehetséges szerződő partner számára érthető, azaz ez esetben közérthető legyen.^[33] Ugyanakkor a közérthetőség követelményét összhangba kell hozni az adott szerződéstől elvárt terminusok, és ezáltal jogilag érthető kifejezések használatának követelményével is. A Ptk. 6:77. (2) bekezdése szerint, ha az általános szerződési feltétel tartalma vagy a szerződés más, egyedileg meg nem tárgyalt feltételének tartalma a jognyilatkozat értelmezésére vonatkozó rendelkezések és a szerződés egészével összhangban történő értelmezés eredményeként nem állapítható meg egyértelműen, a feltétel alkalmazójával szerződő fél számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Megjegyezzük, hogy nem csak az általános szerződéses feltétel, hanem az előre meg nem tárgyalt egyéb feltétel esetén is alkalmazható az *in dubio contra proferentem*, azaz a kedvezőbb értelmezés elve.

Ez esetben a többértelműség kockázata a feltétel alkalmazójára telepített, mivel a szerződő partnerre nézve kedvezőbb értelmezést kell adni. Ez a megoldás nem a szerződő fél akaratát fedi le, azaz nem az akarati elv alkalmazására kerül sor, hanem ezen értelmezési tétel eredményként kialakult értelmezések közül, amennyiben a többértelműség felmerül, a másik félre kedvezőbb értelmezés lesz a szerződés tartalma. A tétel nem a gyengébb fél védelmének jogpolitikai célkitűzésén alapul, hanem a valamely szerződéses tartalom kidolgozásában részt nem vevő fél védelme érdekében a feltételt kikötő félre hárítja az értelmezési kockázatot. A védelem tehát minden szerződő partnert megilleti, azaz nem csak a fogyasztót illeti meg, amennyiben előre meg nem tárgyalt kikötést tartalmazó szerződés megkötésére kerül sor.

[33] Lásd ehhez: Németh, 2019.

4. A fogyasztói szerződés értelmezése

A fogyasztói szerződés esetében a többértelműség a vállalkozás szempontjából még szigorúbb elbírálás alá esik. A Ptk. 6:86. § (2) bekezdés második mondata szerint a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a fenti általános, illetve az előre meg nem tárgyalt feltételekre vonatkozó rendelkezést minden szerződéses feltételre alkalmazni kell. Ennek megfelelően a fogyasztói szerződésben minden szerződéses elem többértelműsége esetén a vállalkozás viseli a kockázatot, és így az egyébként megtárgyalt valamennyi szerződéses elem esetében alkalmazható a kedvezőbb értelmezés elve a fogyasztó javára. Ennek megfelelően a vitatott szerződéses elem esetében az alábbi kettős tesztet kell alkalmazni:

1. A jognyilatkozat és a szerződés értelmezésére vonatkozóan kell megalakítani a szerződés értelmezett tartalmát.
2. Amennyiben az általános értelmezési szabályok alkalmazásával a kikötés többféle értelmet is nyerhet, akkor a fogyasztó számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Ez utóbbi esetben már a fogyasztó, mint speciális alanyi kör, gyengébb fél vonatkozásából kell értelmezni a feltételek közérthetőségét.

Megjegyezzük, hogy ekkor a szerződés egyes elemének értelme vitatott a felek között, és ezért előáll a többértelműség, amely értelmezések közül a fogyasztóra kedvezőbbet kell alapul venni és a szerződés tartalmának tekinteni. Ha nem a többértelműség merül fel az értelmezés eredményeként, hanem nem adható értelmezhető tartalom a kikötésnek, akkor a jognyilatkozat egyértelműségének követelménye miatt a kikötés tisztességtelen és így az érvénytelenséget vonja maga után.

Az Irányelv 7. cikk (2) és a Ptk. 6:86. § (3) bekezdése értelmében a fogyasztóra kedvezőbb értelmezés elve nem alkalmazható a közérdekű kereset alapján indult eljárásban. Fazekas Judit ezzel összefüggésben megállapítja, hogy „Az *in dubio contra proferentem* elv – egyezően az Európai Bíróság jogfejlesztő gyakorlatával – nem alkalmazható a közérdekű kereset alapján indult eljárásban, amely alapvetően prevencióst célul szolgál, nevezetesen a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazásának megakadályozását.”^[34]

ÖSSZEGZÉS

Az általános szerződési feltételt, és az egyedileg előre meg nem tárgyalt feltételt alkalmazó szerződés a vállalkozás számára biztosítja azt a lehetőséget, hogy a saját szerződéses akaratát általános szintre emelve, azt akár valamennyi

[34] Fazekas, 2016, 79.; C-70/03 EK bizottság v. Spanyol Királyság ügy; C-372/99. számú Európai Közösségek Bizottsága v. Olasz Köztársaság ügy.

nyi szerződésébe beépítse. Különösen fontos, hogy az egyébként is információs, szakismereti hátrányban lévő fogyasztót a megfelelő eszközök védjék az ilyen szerződéses elemekkel szemben. Ezen feltételek kialakításakor éppen ezért különösen fontos a fogyasztó számára közérthető megfogalmazás. Tekintve, hogy a fogyasztó-vállalkozás kapcsolata objektívizált, az érthetőség és az értelmezés alapvetően a közérthetőség tesztjén esik át, hiszen az átlagfogyasztó, vagy a speciális megcélzott fogyasztói kör objektív közérthetőségi mércéje lesz az irányadó.

Amennyiben valamely szerződéses tartalom értelmezése során vita merül fel a felek között annak tényleges tartalmát illetően, akkor a fogyasztóra kedvezőbb értelmezést kell alapul venni, s az így értelmezett kikötés lesz az érvényes szerződés tartalma. Ha az értelmezés eredményeként azonban az állapítható meg, hogy a kikötés nem egyértelmű, akkor az, mint tisztességtelen kikötés, érvénytelen, semmis lesz.

IRODALOMJEGYZÉK

- Darázs Lénárd (2019): A hipotetikus szerződési akarat. In: *Studia in honorem Lajos Vékás*. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 79-86.
- Fazekas Judit (2016): Gondolatok a devizaalapú hitelszerződések jogi hátteréről és a tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelenségi kontrolljáról. In: *Jog-Állam-Politika*. 2016/4. sz. 73-96.
- Németh Gabriella (2019): A közérthetőség etikájának jelentősége a jogalkotásban és a sablonizált szerződési feltételekben. In: Szoták Szilvia (szerk.): *Az állami fordítószolgálat 150 éve*. OFFI Zrt., Budapest, 19-36.
- Wellman György (2014): A szerződések általános szabályai az új Ptk.-ban. In: *Szerződések tára - Az új Ptk. alapján*. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 21-41. (Elérhető: <https://ptk2013.hu/szakcikkek/wellmann-gyorgy-a-szerzodesek-altalanos-szabalyai-az-uj-ptk-ban-ii-resz/3611>).

JOGFORRÁSOK

- 2/2011. (XII.12.) PK vélemény a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről.
- 2014. évi XXXVIII. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről.
- A 2014. évi XXXVIII. törvény hivatalos indokolása.
- A Bizottság Közleménye a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv értelmezésére és alkalmazására vonatkozó iránymutatásról (2019/C 323/04).
- A devizaalapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdésekről szóló 6/2013. Polgári jogegységi határozat.
- A Tanács 93/13/EK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési kikötésekről.

- Az Európai Unió Bíróságának 2014. április 30-án a C-26/13. sz. Kásler- ügyben hozott ítélete.
- C-186/16. sz. a Van Hove-ügyben 2017. szeptember 2-án hozott ítélet.
- C-372/99. számú Európai Közösségek Bizottsága v. Olasz Köztársaság ügy.
- C-70/03 EK bizottság v. Spanyol Királyság ügy.
- C-92/11 - RWE Vertrieb-ügyben 2013. március 21-én hozott ítélet.

Könyvkötő műhely - Jost Amman fametszet

Könyvsajtó - Jodocus Badius nyomdászjegye